

COSSOS I
MASCULINITAT
ITINERARIS FOTOGRÀFICS
DE 3 NOIS EN RELACIÓ AL PROPI COS.

TREBALL FINAL DE GRAU
EN ANTROPOLOGIA SOCIAL I CULTURAL

ALBA GARCIA GARCIA

ALBAG2.2012@GMAIL.COM

CURS 2016-2017

TUTOR:

GABRIEL IZARD

RESUM:

Aquest article pretén analitzar la relació amb el propi cos partint de la masculinitat, a partir dels elements que ens aporta la història de vida, l'ús d'imatges dels propis participants i la valoració d'aquestes últimes. Per a fer-ho he treballat amb 3 nois que van participar dins d'un grup d'homes a l'Ateneu l'Entrebanc durant l'any 2016, i que ara mateix està desintegrat. Ens centrarem en les seues trajectòries individuals expressades a nivell oral i visual, atenent a les dimensions dinàmiques i canviants de la corporalitat i la seua vivència.

Paraules clau: itinerari corporal, masculinitat, fotografia, història de vida, gènere.

ÍNDEX:

1	INTRODUCCIÓ	2
2	POSICIONAMENT I CONCEPTES TEÒRICS	4
3	METODOLOGIA	7
4	ANÀLISI	9
4.1	LA CORPORALITAT PARLANT D'ELLA MATEIXA	10
4.2	MÉS ENLLÀ DE LA CORPORALITAT	16
4.3	(DES)INTEGRACIÓ DE LA MASCULINITAT	18
5	CONCLUSIONS	24
6	BIBLIOGRAFIA	26

1. INTRODUCCIÓ

*«como una pornografía del conocimiento,
la etnografía penetra la realidad,
tratando de perforar su sentido,
forzando su entrada
para disipar lo que supone sus secretos»
Elisa Lipkau (2009: 242)*

Aquest és un recull de trajectòries personals vehiculades a partir de la imatge. Les imatges de tres nois en relació al seu cos. Tres cossos experimentant la pròpia masculinitat.

L'objectiu del treball és plasmar i vincular la relació entre el propi cos i la masculinitat dins de l'experiència subjectiva, a partir de les eines que ens proporciona la història de vida i la potencialitat de les fotografies com a element visual i memorístic. Enlloc de treballar la masculinitat a partir del propi cos, analitzarem la vinculació amb el propi cos partint de la masculinitat.

Allò que em mou és la percepció del propi cos i la seua vivència determinada genèricament, atenent a les dimensions dinàmiques i performatives. Tal com apunta Esteban (2004), la nostra identitat de gènere és sempre corporal, construïda dins i a partir d'una vivència i percepció de nosaltres mateixos com a éssers carnals. Aquest prisma ens permet concebre les persones des de l'agència i no com a ens passius en un determinat sistema de relacions socialment construïdes i interioritzades.

Les tensions que es generen a nivell corporal tenen un caire de gènere. La divisió dicotòmica i jeràrquica a nivell de gènere és un dels eixos d'organització i poder més forts dins de la societat occidental, modelant cossos i exigències diferencials en relació a les identitats corporals etiquetades com a «home» o «dona».

La pressió i el modelatge del cos femení és una de les línies fortes dels feminismes actuals, així com a nivell de producció acadèmica. De la mateixa manera, també

s'han desenvolupat estudis des d'una perspectiva corporal amb gent auto-identificada com a gai, partint de la base de cos desitjat i desitjant (Enguix, 2002). A mi em va semblar interessant traspasar les eines del feminisme -el retorn cap al propi cos, la vida com espai polític i la reflexió crítica i conscient- als cossos auto-identificats com a homes, a priori heterosexuels. Interrogar a qui normalment no se li pregunta.

Per a fer-ho he treballat amb 3 dels 4 nois que configuraven un «grup d'homes» a l'Ateneu l'Entrebanc durant el curs 2015-2016, actualment desintegrat. Aquest es va formar amb la intenció de crear un espai de confiança i afinitat en el qual poder investigar i qüestionar-se conjuntament la seua masculinitat. Un espai on poder equivocar-se, ser políticament incorrectes, partir de l'experiència personal i generar eines comunes per a millorar la seua relació amb ells mateixos i les persones que els envolten. Estem parlant de gent jove -entre els 25 i 28 anys- vinculada als moviments socials, tant a nivell teòric com pràctic, i amb una vinculació a les teories i col·lectius feministes i transfeministes¹.

Més enllà de l'afinitat política i relacional que em vincula a ells, hi ha un interès al voltant de la masculinitat previ a aquesta recerca, que jo he re-conduït cap a un àmbit més corporal i biogràfic. Per tant, aquesta investigació permet generar espai de reflexió amb persones amb una consciència dels privilegis i limitacions inherents a la masculinitat.

En un primer terme es desenvoluparà el marc teòric i epistemològic que ha guiat la investigació, centrant-me principalment en les aportacions desenvolupades per l'antropologia del cos i l'antropologia del gènere. A partir d'aquí es desenvoluparà i justificarà la metodologia emprada, l'ús de les fotografies biogràfiques per a l'estudi de la corporalitat. Així mateix, es presentarà als participants i l'anàlisi es vehicularà a partir d'allò que ells han expressat al voltant de les imatges aportades.

---

1 El moviment «transfeminista» naix a partir de l'ampliació dels subjectes del feminisme, essent la categoria «dona» excloent per a subjectivitats diverses -transexuals, mariques, bolleres, etc.- però mantenint al mateix temps el terme «feminisme» per a visibilitzar les estructures de gènere desigual. El terme apareix a les Jornades Feministes Estatals el 2000 a Córdoba. (Solà, 2014)

2. POSICIONAMENT I CONCEPTES TEÒRICS

«*El nostre cos és un camp de batalla*»

Kate Millet (1975)

Abans d'endinsar-me en la definició dels conceptes teòrics claus, em centraré en algunes qüestions epistemològiques que antecedeixen a la generació i conceptualització de la investigació, i que han estat presents en tot el recorregut etnogràfic. L'antropologia, i la ciència en general, no està fora del poder i al mateix temps en genera (Foucault, 1979), vincle que penetra tant a nivell de les relacions que s'estableixen amb els participants, com a nivell de l'objecte escollit i la seua finalitat. Assumir aquests vectors, és a dir, situar el coneixement dins de les seues condicions de producció, ens permet invertir-los i generar un coneixement encarat a l'acció i la reflexió crítica (Hill, 2000; Haraway, 1995)

Així mateix, es recull el potencial de la perspectiva d'una antropologia compartida (Lipkau, 2009) fent referència al procés de transformació dins del camp, tant per part dels etnògrafs com dels participants, i la implicació mútua dins del procés i resultats de la investigació. Reconeixent al mateix temps les dimensions subjectives i emotives que es desenvolupen, en contrast amb una posició completament objectiva i racional. Així mateix, també es recull el caràcter forçat de tota etnografia, aproximant-nos a la perspectiva de Jean Rouché de l'antropologia com a provocació (1974, dins Grau, 2002).

En aquest sentit, l'antropologia del cos ens aporta un moviment a nivell epistemològic, metodològic i polític, així com un dels àmbits de debat i reflexió actual. Tal com apunta Ferrándiz, «**el cuerpo se ha convertido en uno de los principales campos de batalla donde se produce la lucha para forjar una perspectiva crítica adecuada** para analizar las características cambiantes de la realidad social, política y cultural contemporánea» [El subratllat és meu] (2011: 134). El cos no es pot deslligar del contacte, interacció, emoció i subjecte implicat (Velasco, 2009).

Aquesta «emergència del cos» a nivell acadèmic també s'inscriu en una hipervisibilització corporal (Ferrándiz, 2011) desenvolupada a Occident a partir de finals del segle XIX i principis dels XX (Velasco, 2009), lligada de manera indissoluble als processos de consum vinculats al capitalisme, els canvis i regulació a nivell biomèdic, així com les exigències i cosificació induïdes pel sistema sexe/gènere². El cos deixa de ser una entitat privada i íntima, per a esdevenir el centre de la vida pública i carta de presentació social (Velasco, 2009). El «culte al cos» no troba la seua correspondència a nivell de l'experiència vivencial, al trobar-se en una negociació constant entre «identitats corporals ideals» definides d'avant-mà i la pròpia corporalitat (Esteban, 2004). Així mateix, les tensions desenvolupades contradictòries però complementaries d'autodisciplina i consum generen processos que afecten tant a nivell individual com col·lectiu.

En aquest sentit, l'estudi del cos s'ha desenvolupat en diferents àmbits, des de la salut, l'alimentació, l'esport, etc... En aquest treball a partir de l'antropologia del cos ens aproparem a l'estudi del gènere i la masculinitat. Però a què ens referim quan parlem de gènere?

M'acullo a la definició proposada per M. D. Gómez:

«[El género] implica una categoría de análisis que refiere a la **construcción social de los roles, prácticas, actitudes y disposiciones corporales** femeninas y masculinas que, **tomando como base las diferencias en la morfología sexual humana**, toma forma mediante el gradual proceso de educación y socialización dentro de determinados patrones socioculturales» [El subratllat és meu] (2009: 290).

Així mateix, cal tindre present que quan parlem de femení i masculí, no estem parlant de categories que estiguin al mateix nivell. Aquesta divisió està marcada per

---

2 Concepte desenvolupat per Gayle Rubin (1986) remarcant la distinció entre la capacitat i necessitat de crear un món sexual, i els mons empíricament opressius en els quals això s'ha organitzat. L'opressió no es concep com universal, sinó com a fruit de les relacions socials específiques.

la jerarquia i l'asimetria, «entre lo masculino y lo femenino no media únicamente un campo de juego definido por dos posiciones estructuralmente antagónicas, sino una jerarquía. El antagonismo no se produce en al mismo nivel, sino entre dos niveles distintos» (Vendrell, 2011: 29). En aquest sentit, dins d'aquest sistema dual el pol carregat és el masculí, definint-se allò femení com a carència o falta, una «negació de».

Quan parlem de masculinitats no podem obviar les estructures de poder inherents a aquesta categoria. Seguint a Vendrell (2011, 2002), la masculinitat esdevé un **atribut**, i no una essència o substància, **que es caracteritza amb la capacitat de fer, de manar i de dominar; que es pot fer present de major o menor mesura, inclús no posseir-lo en absolut**. En tal que atribut sols pot haver-hi una masculinitat: «detrás de este atributo que llamamos masculinidad se encuentra la dominación masculina» (Vendrell, 2011: 30). En aquest sentit, quan es parla de «masculinitats» es confon l'atribut amb els subjectes que l'encarnen.

Aquesta perspectiva es confronta amb l'emergència dels «Men's Studies» i alguns dels seus conceptes claus. Si ens apropem a l'aproximació que realitza Connell (2015, dins Azpiazn, 2017) del gènere com xarxa de vectors de poder en la que es poden donar desplaçaments i reubicacions s'apunta a que la masculinitat no és una ni única, sinó que també està estructurada per una jerarquia interna de poder. D'aquesta manera, desenvolupa el concepte de «masculinitat hegemònica» que es situa en el centre de la masculinitat i la defineix.

Aquesta masculinitat hegemònica faria referència a l'arquetip de mascle dominant, actiu sexualment, proveïdor i fort; el qual voldria ser enfrontat a partir de les «noves masculinitats» o «masculinitats alternatives», sense qüestionar la masculinitat en si. Així mateix, tal com apunta Jokin Azpiazn actualment estaríem aproximant-nos a una nova masculinitat hegemònica «más cercana al patrón de hombre “bueno y sensible” que “respeto a las mujeres” sin por ello perder el control de la situación» (2017: 36-37), aproximant-nos al concepte d'hegemonia gramsciana com procés pel

qual es manté una relació de poder interioritzada de forma invisible, acceptant-se sense generar un procés de resistència.

3. METODOLOGIA

La cámara es un espejo con memoria

Collier, J. i M. (1986)

En aquest treball, la metodologia compta de manera complementària i recíproca amb material oral i visual. Des d'un inici m'he guiat per la proposta dels «itineraris corporals»):

«Defino los itinerarios corporales como procesos vitales individuales pero que nos remiten siempre a un colectivo, que ocurren dentro de estructuras sociales concretas y en los que damos toda la centralidad a las acciones sociales de los sujetos, entendidas éstas como prácticas corporales. **El cuerpo es así entendido como el lugar de la vivencia, el deseo, la reflexión, la resistencia, la contestación y el cambio social, en diferentes encrucijadas económicas, políticas, sexuales, estéticas e intelectuales.**» [El subrallat és meu](Esteban, 2004: 58)

L'itinerari corporal ens ofereix una perspectiva espai-temporal, incorporant una visió dinàmica i canviant de l'experiència vital. No obstant, a la pràctica m'he apropiat més als anomenats Relats de Vida, lligats a la Investigació Biogràfica-Narrativa, assumint que l'aproximació des del present al passat és una reproducció de les experiències viscudes³.

Així mateix per a l'anàlisi de la corporalitat i el seu caràcter dinàmic i eminentment material, m'ha semblat interessant realitzar-lo a partir d'imatges dels propis participants. Aquestes imatges i la seua valoració tenen la possibilitat de

---

³ «se entiende las experiencias vividas (Erlbnisse) como parte de las experiencias de la vida (Lebenserfahrungen), a las que se añaden los conocimientos y las percepciones que se hayan podido obtener de las experiencias» (Van manen, 2003, dins Jiménez (2017: 34)

tractar d'oferir qualitats que superen el llenguatge escrit. Quant es realitza una imatge -en aquest cas una fotografia-, es descontextualitza de la immediatesa del moment, i quan la tornem a mirar sempre hi ha una recontextualització de l'objecte representat, i és en aquest espai en el qual es desenvolupa la investigació. (Ardèvol i Muntañola, 2004). El valor etnogràfic no és una propietat de l'objecte, sinó el producte d'una relació entre l'investigador, el que s'investiga i les seues mediacions tècniques (Ardèvol i Muntañola, 2004). Atenent a aquesta dimensió, cal apuntar que, fent referència a John Tagg:

«Las fotografías no son ideas [...] son imágenes que adquieren significado y son entendidas en el marco de las propias relaciones de su producción y que se sitúan en un complejo ideológico más amplio” (2005, dins González, 2014: 47)

Així mateix, el propi procés de cerca s'incrusta dins de l'etnografia, ja que desperta part de la memòria que està latent. En aquest sentit, tal com apunta Ferraroti (2007), la memòria no és una tabla rasa i neutra, sinó que es guia per criteris que no formen part de la racionalitat i la lògica. La memòria està formada també per emocions, sensacions, olors i imatges, i amb aquest procés de cerca també es volen recuperar aquests fragments de la trajectòria corporal. En aquest sentit, ens apropiem a la tècnica de Buxó (1999, dins González, 2008) d'elicitació fotogràfica entesa com l'exploració conjunta de reconstruir l'experiència cultural sobre la base del diàleg, els records i l'intercanvi d'objectes d'àmplia vocació visual.

“Yo quiero observar los espacios entre el realizador y sus sujetos, los lugares de las imágenes y el lenguaje, de la memoria y el sentimiento. Éstos son espacios llenos de ambigüedad, ¿pero no son también los espacios donde se genera la consciencia?” (MacDougall, 1998, dins Lipkau, 2009: 240)

A nivell concret, el disseny de la investigació s'ha basat en la demanda de com a mínim dos imatges -una que li agradi i un altra que no- a cada participant en relació a 4 etapes: dels 0 als 6 anys, dels 6 als 12 anys, dels 12 als 18 i dels 18 als

24 anys. Un cop realitzada aquesta cerca s'han realitzat dues entrevistes «semi-estructurades» en profunditat, tractant 3 blocs: valoració de la imatge, experiències i recorregut vital en cada fase i incursió en el grup d'homes i vivència de la masculinitat.

En aquest sentit, a nivell d'anàlisi em centraré en la seua auto-percepció i valoració de les imatges que ells han aportat, ja que aquest aspecte és el que ofereix una major riquesa etnogràfica a l'hora de parlar del propi cos, sense oblidar en cap moment que estem parlem amb cossos masculins. En aquest sentit, les fotografies i la seua valoració es relacionaran en la seua trajectòria vital i la percepció de la seua masculinitat.

4. ANÀLISI

Abans d'endinsar-nos en l'anàlisi fotogràfica, farem una breu presentació dels tres protagonistes de la investigació. Són tres joves entre els 25 i 30 anys que a part de coincidir en diversos punts de la seua trajectòria van convergir en el grup d'homes de l'Entrebanc. Ara mateix aquest està desintegrat, però la relació preexistent es manté en l'actualitat.

El **Jordi L** viu actualment a Sant Antoni de Vilamajor i treballa fent de monitor dins del Casal de Joves del poble. Abans del grup d'homes va realitzar un taller de masculinitats amb Ulleres per Esquerrans⁴ i actualment està fent un curs de facilitació de processos amb Fil a l'Agulla⁵. Podem considerar-lo l'«alma mater» del

---

4 Col·lectiu format per dues persones (educador social i antropòloga) centrat en la generació d'eines per a qüestionar-se a un mateix des d'una perspectiva feminista. La seua labor es centra en l'àmbit d'investigació i didàctica, i en la part d'intervenció i formació. Els àmbits que treballen són transformació organitzacional, masculinitats, educació i feministes.

5 Cooperativa nascuda en 2009, centrada en la generació i acompanyament de processos de presa de consciència en relació a la transformació personal i col·lectiva. El seu àmbit d'actuació està centrat en 4 àrees: Educació, Desenvolupament organitzacional, Creixement personal i teràpia, i Creativitat i Teatre.

grup d'homes, ja que va ser l'impulsor i el que més materials proporcionava al haver realitzat tallers amb anterioritat.

L'**Adrià** viu a Barcelona, al barri de Roquetes i està treballant des dels 16 anys de monitor d'extraescolars a l'Escola Fort Pienc. Paral·lelament, està estudiant de manera autònoma Realització Audiovisual i creant amb uns amics una productora audiovisual, Ivàrdia. Així mateix, després del grup d'homes està vinculat a un col·lectiu d'anti-sexisme que es reuneix a La Base.

Per últim, el **Jordi G** també viu a Barcelona i està treballant de tècnic de so de manera puntual. Al mateix temps estudia Direcció de Fotografia per Cinema, amb l'objectiu d'enfocar-se laboralment en aquest àmbit. Després del grup d'homes no li va donar una continuïtat formal i organitzada a la reflexió de la masculinitat, però participa dins de l'espai on es desenvolupa el grup, l'Ateneu l'Entrebanc.

Ara ens centrarem en allò que ens diuen d'ells mateixos, a partir dels punts en comú que han aparegut en les seues valoracions: la crítica estètica, la importància dels records associats a la imatge i la relació amb trets considerats com a «masculins».

4.1. LA CORPORALITAT PARLANT D'ELLA MATEIXA

Des de l'antropologia del cos i feminista, a trets generals situen el cos femení lligat a l'exhibició, el cos per a l'altre genèric, centrant-se més en el forma o estètica que en la funció (Esteban, 2004). Paral·lelament, el cos masculí es vincula més a la funcionalitat i instrumentalització encarat a la força i la producció. El cos masculí no s'exhibeix, sinó que denota utilitat i reafirma la masculinitat (Alfonso, 2009), per tant, es valora més a partir de l'absència de qualitats i no per l'adopció d'aquestes. Tal com apunta Keijzer, «los hombres hablamos de «el» cuerpo y no de «mi cuerpo», como si fuésemos tan solo ocupantes penthouse (cabeza) de ese instrumento» (Keijzer, 2006:4)

En aquest sentit, trobem poques referències a la «forma» a nivell de valoració fotogràfica, més present a nivell de relat. A nivell discursiu, es critica una pressió cap a un cos masculí vinculat a la musculació i la fortalesa -física i emocional-, inassolible per a la majoria:

*«És constant la pressió que rebem per **ser com se suposa que hem de ser i que la majoria no ho som.** Des de que naixem estem tot el rato intentant sent una cosa... que no llega, y no lo vamos a ser nunca».* (Adrià)

Així mateix, apareix la pressió cap al cos «ideal» i «inassolible» com a quelcom nou, associat a la feminitat però que en l'actualitat també es desplaça cap al cos masculí.

*«**crec que pràcticament a un home se li demana el mateix que se li pot demanar a una dona.** La publicitat, ens afecta igual. Ja no és solo la mujer guapa, sino que también es el hombre guapo, el hombre esculpido, el hombre del gimnasio»* (Adrià)

Aquesta «preocupació» per la pressió exponencial a nivell estètic no troba correlació en les valoracions que realitzen d'ells mateixos. Així mateix, quan es manifesta es condensa principalment en la infància. A partir d'aquí, encara que estigui present en algun relat, es prioritzen altres aspectes com el records associats, l'espai i les persones que estan presents.

Dels 0 als 12 anys és quan trobem més al·lusions positives al cos, que s'esborren a partir de l'adolescència. No obstant, la part més crítica es manté constant a nivell vital. En aquest sentit, és més fàcil parlar o expressar allò que no ens agrada que materialitzar o verbalitzar allò que sí.

A nivell de **cartografia corporal**⁶, no hi ha cap part específica que determini o aparegui com a determinant en les eleccions positives. És a dir, tot allò que es diu

---

⁶ La cartografia corporal fa referència a la segmentació que es realitza del cos, separant diverses parts per la seua funció i importància, «un cuerpo fragmentado en el que, no obstante, prevalecen unas regiones corporales» (Ortega, 2014: 145)

s'associa més a allò que transmet i envolta al cos en la seua totalitat. A nivell negatiu sí que hi ha més especificitats, centrades en diversos punts com són el cabell, el front, les galtes, la pal·lidesa facial o just el contrari, la cara roja. Hem de tindre present que aquestes al·lusions no són recurrents ni constants, sinó que es materialitzen en fotos concretes.

És la cara/cap la que condensa les crítiques, la resta -cames, braços, cul, peus, mans, melic, malucs, etc- no es valoren per si mateixos. En aquest sentit, no són superfícies problemàtiques o rellevants. La seua forma no és neutra, però no es valora, i per tant, no es qüestiona ni es reformula. La cosificació i objectivació del cos femení, és major que la masculina, fet que implica una exercici de deconstrucció, reflexió i resposta major: *«la capacidad de reflexión de crítica de la mujer es más notable por ser ella justamente quien más ha padecido la condición y posición subordinada»* (Alfonso, 2009: 6).

En aquest sentit, el fet de no parlar necessàriament del cos i la seua crítica, també ens remet a posicions de jerarquia estructural:

«mientras sigan concibiéndose como la parte dominante, los hombres tendrán menos necesidad de reflexionar sobre su posición que la parte simbólicamente subordinada, mucho más consciente de su subordinación» (Vendrell, 2002: 34)

En aquest sentit, és en Jordi L on trobem una major crítica a la forma corporal vehiculada també per l'experiència de l'anorèxia, als 11-12 anys. És en l'única trajectòria on apareix un punt d'inflexió o problematització vital que té una base corporal, que es combina amb una major agudesa crítica de manera transversal. La roba -la segona pell-, el cabell, la cara i la postura que transmet estan presents en la seua valoració, principalment des d'un punt de vista negatiu, però també apareixen en positiu, la qual cosa no passa en la resta. L'elecció de les seues imatges va més dirigida a la materialitat que a l'evocació memorística, de fet en la única que hi ha un record fort hi ha una menor importància corporal.

És l'únic que fa referència al **pes corporal**, durant l'etapa que està malalt d'anorèxia. En les dues imatges que es veu «*gordito*» i que són de les que no li agraden. Aquest és un estat transitori, que desapareix al llarg de l'itinerari. Però en aquest segment és una categoria clau per a la elecció de les fotografies.

Imatge 1: Jordi L (6-12 anys. No m'agrada): Em veig bastant feito, i gordito. Suposo que va ser la època abans de l'anorèxia. Però, més regordete, vestit mes cutre...

Imatge 2: Jordi L (6-12 anys. No m'agrada): La del papagaio, també... no sé, em veig.... Vull dir, com em veia feo en aquell moment, em veig ara d'alguna manera saps.

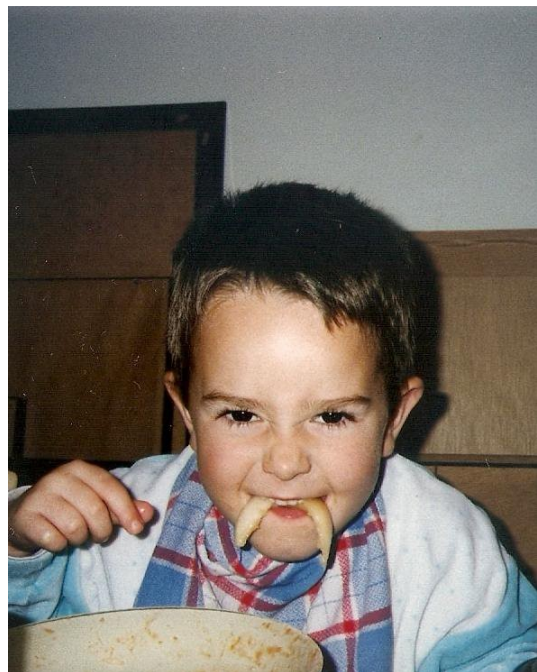
Per una altra banda juguen un paper fonamental les valoracions vinculades a allò que **expressa i transmet el cos**. En les imatges que ha escollit que li agraden, es combina una neutralitat dels aspectes més formals -cara i roba- amb allò que transmet la seua expressió. El fet de semblar «graciós» o «divertit» són els atributs que determinen la seua elecció. Com es mostra en la següent imatge, allò que es valora no són qualitats específiques del cos, sinó de com aquest es presenta i s'interpreta. No és una qualitat del ser, sinó de l'estar.

Imatge 3: Jordi L (6-12 anys. M'agrada): Esta del cotxe, potser és la única que m'agrada perquè es la més graciosa. Sinó tampoc m'agradaria. D'aquesta època tampoc em vaig trobar cap que m'agradés, pel pes.

L'Adrià per la seua banda, s'apropa més a termes absoluts -guapo/feo- que es desenvolupen en una visió més abstracta i holística que específica. En aquest sentit, dels 0 als 12 anys en totes es percep com a «guapo» o «mono», és una categorització constant, immanent al cos; però que al mateix temps no es pot definir concretament.

Imatge 4: Adrià (0-6 anys. No m'agrada): Tot i que m'agrada, perquè sóc jo de petit i la miro en carinyo; és com quasi un altra persona, i penso, joe que mono... (...) No m'agrada perquè se me veu una frente muy grande, i un remolinaco.

A nivell específic, elements com les galtes, front, o el remolí del cabell, sols apareixen com a elements secundaris dins de la justificació de la seua elecció, ja que continua agradant-se a ell mateix.

Imatge 5: Adrià (0-6 anys. M'agrada): És la casa de la tieta de mon pare. És platjeta, solete, o sigui, sempre buen recuerdo. I m'agrada molt aquesta foto, no sé perquè. M'agrada molt.

Així mateix, sí que es troba «lleig» en les 2 imatges negatives dels 12 als 24, però en relació a l'instant i no a nivell de trajectòria, centrant-se específicament en la cara, una de les parts més mòbils i dinàmiques del cos. Com el Jordi L, també es centra en allò que transmet la imatge, per tant qualitats i expressions efímeres, marcades pel «asco» o el «cansament». En la resta, aquelles que li agraden, el potencial no el troba en ell mateix, sinó fora d'ell a nivell de evocació de situacions i companyia. Allò que pesa és el record i vincles personals.

Per un altra banda, l'única al·lusió més física que realitza el Jordi G al seu cos es vincula a la cara lligat a un estat d'embriaguesa. Per tant, no s'apropa a la corporalitat en si, sinó a un estat temporal on l'agent desagradable no està en l'interior, sinó en l'exterior (alcohol).

4.2. MÉS ENLLÀ DE LA CORPORALITAT: RECUPERANT FRAGMENTS DE LA HISTÒRIA INDIVIDUAL

En aquest apartat ens centrarem en allò que no correspon a la qüestió física. En concret aquestes al·lusions es centren en el record, l'espai, les emocions i la companyia.

Dins de l'eix temporal, la importància d'allò no corporal pren rellevància a partir dels 12 anys. D'aquesta manera, s'estableix una relació inversa entre la importància d'allò corporal i allò que no es veu, així com de la persona que està darrere de la càmera. Hi ha un trànsit de l'ambient familiar a un ambient més festiu, amb amics i companyes.

En el cas del Jordi L, com he assenyalat abans, aquest aspecte més evocatiu no està present a nivell de trajectòria. Les al·lusions més directes i clares es centren en la imatge que més li agrada de l'etapa dels 18 al 24, tocant amb el grup de música del qual formava part. De fet, «*És una de les meues fotos preferides, perquè se'ns veu als 5 del grup.*» Allò que es prioritza és un dels grups socials forts i la transmissió de la idea d'unitat, no el cos. Així mateix, durant l'etapa de l'anorèxia, els 11 anys, també el record de la situació actual d'igual a igual amb el cos, no es poden separar, i encara perdura en l'actualitat.

«Suposo que es l'època més crítica, 6-12, que és aquesta. Quan es separen mos pares amb 6 anys, me veig malament a nivell de cos i tal, per això tinc anorèxia amb 12 anys, i això. És curiós, algo que m'ha servit fer això és que me segueixen sense agradar aquestes fotos. Igual com que no m'agradava en aquell moment, tampoc m'agrada ara. Això es curiós veureu» (Jordi L)

En el cas de l'Adrià, trobem un punt intermedi. La seua valoració es condueix per aspectes tant corporals com ambientals, derivant més cap a aspectes contextuais a partir dels 16 anys. Aquí es mostren moments i instants que són rellevants. Dels 12

als 18 allò que remarca és lligat a l'increment d'autonomia, la creació d'un grup sòlid d'amics i el poder eixir de festa. Les imatges d'aquesta etapa mostren això. Per una banda, a la que no li agrada es dissocia el cos físic -cara de asco- amb un bon record -excursió amb els amics. Així mateix, en la que li agrada d'aquesta d'època (Imatge 10) el cos no està present, sinó que és més el record i la presència d'un amic, en la primera excursió que van fer amb el grup d'amics. Un amic, que justament més endavant marxa del grup, un dels punts d'inflexió d'aquesta etapa. En aquest sentit, en ambdues es vehicula un sentiment positiu.

«Veure que un col·lega de sobte va desaparèixer. A més, era un col·lega bastant, bastant guay. Això quan ens ajuntem amb els col·legues i recordem cosetes, és de les coses que mes recordem, anar de festa por ahi, el grup de música, i que l'Adrián marxés del grup...» (Adrià)

Així mateix, la importància de l'instant es recull de manera significativa en l'última imatge (Imatge 7), on allò que es transmet és tant «pau i serenitat» com el benestar amb la parella amb la qual estava en aquell moment.

Per últim, en el cas del Jordi G són la contextualització i l'ambient allò que determinen l'elecció fotogràfica, pràcticament des de ben menut. Durant la «pre-adolescència», com ell anomena, allò que es destaca és tant l'espai on estan preses les imatges lligades a la naturalesa i el poble i l'increment de la seua autonomia, el fer-se gran. Els records i reviu la situació pesa de manera constant en el seu relat. Així com es situen punts d'enfrontament en relació a l'autoritat familiar, rapant-se el cap amb el seu cosí. Aquest fet marca la temporalitat d'aquella etapa: les imatges es mesuren per la llargada del seu cabell.

Les imatges que no li agraden dels 12 als 24 anys es determinen per un mal record o mala època, ja sigui per companyies considerades poc adequades com per una etapa «feixuga» (Imatge 6). Així mateix, passa el contrari amb les que li agraden, on allò que es valora és la bona companyia i els bons records associats. En aquest sentit, hi ha una in-corporació de la realitat del moment, que el cos transmet.

Imatge 6: Jordi G (18-24 anys. No m'agrada): La foto també representa una mica,estic com cansat, necessito, això, tancar els ulls respirar, que me toque el sol, estoy un poco harto de todo en general.»

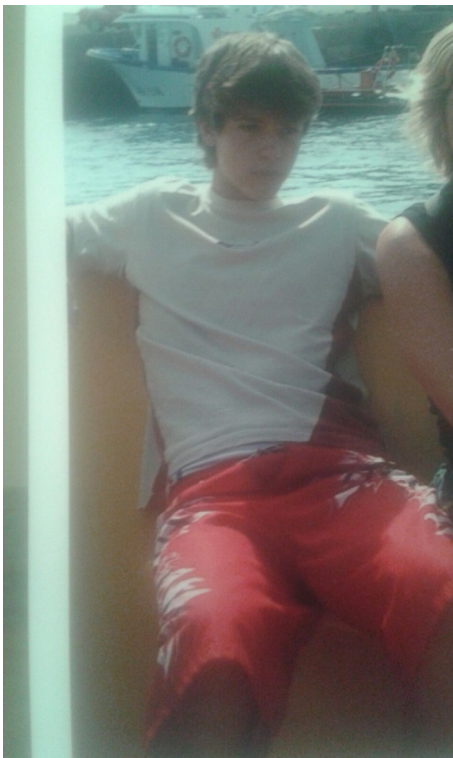
Imatge 7: Adrià (18-24 anys. M'agrada): «aquí estàvem a la platja una nit i va ser... super romántico y super bonito. (...) quan l'he vist ha sigut un coño!, porta-li aquesta perquè em transmet molta pau, molta serenitat... molt còmode..»

4.3. (DES) INTEGRACIÓ DE LA MASCULINITAT

En aquest apartat, l'objectiu és analitzar conceptes que estan vinculats a una «masculinitat hegemònica», extrets a partir dels seus relats i les teories antropològiques a nivell de gènere. Més que endinsar-nos en adjectius abstractes, començarem per analitzar una categoria que surt de manera diferent en dos dels relats, la de «xulo».

Xuleria

Aquesta categoria se situa en la pre-adolescència i adolescència, situada en un cas de manera negativa i l'altre com a positiva. Per al Jordi L, aquesta es mostra en la adolescència, dins de l'ambient familiar, lligada principalment a la postura, amb les cames i braços oberts i una roba «cutre». Així mateix, a nivell de relat es vincula amb les tensions entre la introversió i la posició d'allò que se suposa que ha de ser un home, és a dir, algú central i visible.

Imatge 8: Jordi L (12-18 anys. No m'agrada): Surto així amb el pelo pinxo, i així tot de xuleras cutre, vestit i amb les cames ben pati abiertas, no m'agraden tant...

Imatge 9: Jordi G (6-12 anys. M'agrada): Soy pre-adolescente y me dio a raparme la cabeza... y me noto eso, com «contracultural.

En canvi, Jordi G la mostra abans, a la «pre-adolescència», coincidint en la etapa amb la qual treu aquesta part més extravertida:

«Aquesta representació social, aquesta invasió d'espai social, per a mi va canviar una mica amb la rebeldia de l'adolescència. Treure una mica més la part més superficial de l'extraversió: de dar la nota, de fer-te present, d'ajuntar-te amb el grupillo que més es feien notar, en l'aula o por ahi. Poc a poc això també s'ha anat diluint, de no tienes porque estar siempre dando la nota.» (Jordi G)

Una de les fotos que ens mostra d'aquesta etapa és just per això, per «la pose xulesca» lligat a l'inconformisme i l'increment del grau d'autonomia « *soy pre-adolescente y me dio por raparme la cabeza... y me noto eso, com «contracultural»*»

En aquest sentit, aquesta rebel·lia i xuleria està inserta en un moment vital determinat, que més endavant es dilueix fins arribar a un equilibri intermedi, estar present i fer-se veure quan es considera necessari. En aquest sentit, la visibilitat i la xuleria esdevenen una elecció. Un tret que no es considera negatiu, sinó que es fa present o no en un context determinat.

Estima i camaraderia

Així mateix, també crec que és interessant veure com es manifesta la tendresa, estima i amor dins dels relats i eleccions dels participants. En aquest sentit, la masculinitat es vincula a nivell de teoria i relat a un «*hermetisme emocional*» (Jordi G), «*impossibilitat d'expressar l'amor que sento per les coses*» (Adrià). Dins de la generació de la masculinitat la racionalitat s'oposa a les emocions, però aquestes hi són presents.

En aquest sentit, la vessant més emocional es visibilitza en el relat de l'Adrià en les dues imatges que li agraden dels 18 i 22 anys, dirigint-se tant a nivell d'amistat (Imatge 10) com de parella (Imatge 7). Ell destaca que les cures dins del seu grup d'amics sempre han sigut quelcom rellevant:

«he tingut molta sort amb els meus col·legues. Sempre ens ha interessat molt crear espais de confiança on poder-nos obrir i hem estat molt dedicats a les cures del grups, parlàvem moltíssim les coses. Però després, quan un cop ens fem grans, ens hem anat distanciant tot i que els conservo moltíssim i ens veiem.» (Adrià)

En aquest sentit, la imatge que ens mostra corporalitza l'amistat, les cures, i en certa manera, tendresa, i debilitat, que no es considera negativa. Per la banda del Jordi G, aquesta amistat i estima es mostra des de la masculinitat:

«els grups que tenia de col·legues que igual eren majoritàriament tios o únicament tios, crec que sí que hi havien unes cures, però unes cures des de la masculinitat. Hi havia com un suport, més des del punt de vamos a muerte. Hi havia afinitat, però sempre des de la masculinitat, des de la fortalesa. No era un, si te pasa algo voy a estar ahí para que me lo cuentes y darte un apoyo, com més emocional. Sinó més vamos a resolverlo... o qualsevol moguda... tens un marrón amb no sé qui, y si hace falta le partimos la cara.» (Jordi G)

El grup d'amics també es mostra com clau dins de les imatges, però aquesta amistat més íntima s'apropa més a la camaraderia.

Imatge 10: Adrià (12-18 anys. M'agrada): Aquesta és amb el mateix col·lega, també és un record super-super xulo, de quan teníem uns 17-18 anys. (...) ens va deixar anar a un terreny que ell té al costat de la Bisbal, al mig de la muntanya, super perdut, amb un montón de caravanas i vam passar allà 10 dies brutals.

*Imatge 11: Jordi G (18-24 anys. M'agrada):
Ens vam pirar a fer el camino de Santiago ell i jo. Estàvem els dos... Vam pirar 10 dies o així, tampoc una super locura, però va ser com bastant guay. Aquesta foto eren com les 5 del matí, que ens havíem llevat per començar a fer ruta, i estàvem, bastant a gust i contents els dos.*

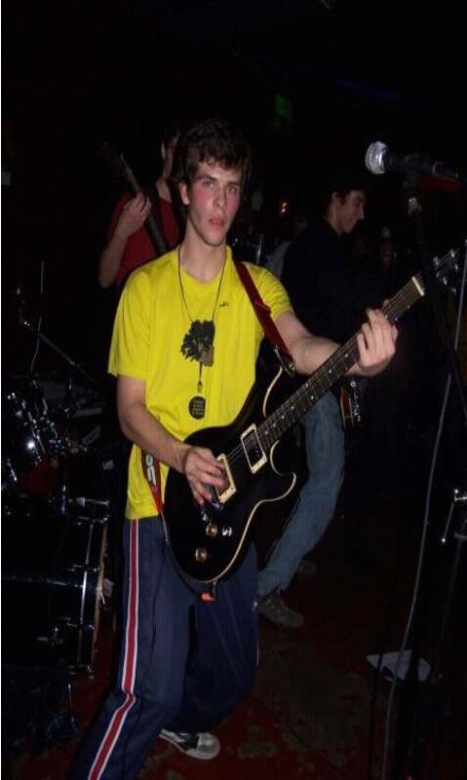
Centralitat

Allò masculí s'associa al centre, la visibilitat i la presència única. No obstant, no està present en totes les persones que es defineixen com a homes, ni està absent en totes aquelles que s'identifiquen com a dones. Curiosament, les persones participants es consideren en tota la seua trajectòria vital (Jordi L; Adrià) o bé en alguns moments (Jordi G) com a tímides o introvertides.

En aquest sentit, aquesta introversió xoca amb la visibilitat i presència central que es desenvolupa en un espai concret: el grup de música «No Soma», on el Jordi L tocava la guitarra i l'Adrià era el cantant.

En aquest sentit, l'escenari és per l'Adrià un espai de transformació:

«Quan veig vídeos ho veig molt raro. Penso, hòstia, este no soy yo.. Perquè jo sortia a escenari, i me comía bastante el mundo: xerrava, parlava, feia bromes, cantava, me movia per l'escenari... Jo no sóc així, d'alguna manera actuava totalment. M'havia d'emborratjar per sortir a l'escenari, sinó no sortia... era el ritual, jo me fotia dos birres de cop i sortia a l'escenari, sinó para nada.» (Adrià)

Jordi L (18-24 anys. No m'agrada): No m'agraden els llampats de la samarreta; a més surto aquí tot vermell i amb cara de flipat... i no sé, com bastant lleig...

Jordi L (18-24 anys. M'agrada): És una de les meues fotos preferides, perquè se'ls veu als 5 del grup. És molt xula, no sé.

En el cas del Jordi L, la timidesa apareix de manera transversal en la vida. Així mateix, les dues imatges que ens mostra dels 18 als 24 anys ho expressen molt bé. Allò que determina la categoria m'agrada o no m'agrada és la seua posició central o integrada en relació a la resta.

5. CONCLUSIONS

*“creo firmemente
que una no es capaz de politizar realmente
algo cuando no lo siente desde la
cuerpa, las sensaciones, lo visceral.»*
constanzx alvárez castillo (2014: 182)

En termes generals, l'objectiu inicial era realitzar una aproximació a la vivència del propi cos masculí, utilitzant les fotografies com a suport base i palanca per a poder parlar a partir de la materialitat i al mateix temps oferir una profunditat biogràfica i temporal. En aquest sentit, esperava enfrontar els participants al seu propi cos, situar les pors i inseguretats, però també el plaer, el desig i l'autoafirmació corporal.

No obstant, he estat víctima de les meues expectatives, partint de la meua condició de dona. Volia analitzar presències i m'ha tocat lidiar amb absències. L'absència del cos com a espai problemàtic. En aquest sentit, crec que hi ha diversos factors que han propiciat aquest fet.

Per una banda, el fet de realitzar narratives corporals sobre la resta és més fàcil que parlar d'un mateix (Enguix, 2002). Per una altra banda, el fet de parlar d'un mateix i de qüestionar-se críticament és un dels aspectes que més es remarquen dins de la construcció de la masculinitat, entenent-se com a limitació. De fet, aquest és un dels punts clau en la formació del grup d'homes de l'Entrebanc: la cerca d'un espai formalitzat de confiança per a re-significar críticament l'experiència, cercant complicitats a nivell col·lectiu per a una tasca que es veu limitada individualment. Tal com apunta Cantero:

«En el grupo, el pilar del silencio masculino con los demás y conmigo mismo se está fragmentando. Así, hablar de nosotros entre nosotros es, por el momento, lo más importante. **Compartir las palabras nos lleva a conquistar la confianza entre hombres. En esas palabras que nos tocan, que hablan**

desde nuestra experiencia, tenemos nuestro primer referente masculino.

(...) La idea de cuestionarme me paraliza» [El subratllat és meu] (2005: 105).

Així mateix, dins del qüestionament que es realitza dins del grup d'homes de l'Entrebanc, el cos i la seua (de)construcció no hi són presents. No estic negant que hi hagi qüestions en relació al propi cos que siguin problemàtiques, sinó que aquestes no es manifesten ni tenen una importància significativa. Encara que en el pla discursiu es defensi una equitat a nivell de pressions en relació al gènere, no té la seua correlació a nivell d'experiència personal. D'aquesta manera, en un context social-cultural on el cos esdevé central, l'absència de la problematització és un privilegi. Tal com apunta Touraine, **«el sujeto se forma en la voluntad de escapar a las fuerzas, las reglas y poderes que nos impiden ser nosotros mismos (...)** Esas luchas contra lo que nos arrebatara el sentido de nuestra existencia son siempre luchas desiguales contra un poder, contra un orden. No hay sujeto si no es rebelde, dividido entre la cólera y la esperanza» [El subratllat és meu] (Touraine, 2005 dins Alfonso, 2009: 7-8).

D'aquesta manera, de cara a investigacions futures crec que seria interessant utilitzar els mateixos paràmetres metodològics amb subjectes diferents, per trobar punts en comú i discontinuïtats. Partint de la mateixa categoria d'home, es pot treballar amb persones que no hagin estat en contacte directe amb col·lectius feministes i grups d'homes, persones que s'identifiquen explícitament com gais o no-heterosexuals i persones que amb un cos etiquetat com a femení s'identifiquen com a homes. Així mateix, l'ús d'imatges personals i la seua valoració crec que és clau per a treballar tant la masculinitat com el cos amb tècniques diferents que van més enllà del relat oral, ja que genera situacions noves on no hi ha discursos pre-fixats.

Per a concloure, cal tindre present que aquest sols és el primer pas dins d'un camp quasi desert, el cos masculí. Una mera aproximació on m'han faltat eines metodològiques, acadèmiques i personals. No pretenc establir patrons ni universalitzar aquestes experiències i relacions amb el cos dels participants. Crec

que aquestes són variables, fluides, dinàmiques... No he trobat referents ni investigacions que s'encaminessin de manera semblant per a poder fer una valoració més àmplia dels resultats, no obstant sí que crec que és un camp on és necessari aprofundir-hi.

6. BIBLIOGRAFIA

ALFONSO, S. M. (2009). «Tu cuerpo, mi cuerpo, nuestros cuerpos. Masculinidades y feminidades en construcción». *XXVII Congreso de la Asociación Latinoamericana de Sociología. VIII Jornadas de Sociología de la Universidad de Buenos Aires*. Buenos Aires: Asociación Latinoamericana de Sociología.

ALVARÈZ, C. (2014). *La cerda punk*. Valparaíso: Trio Editorial

ARDÈVOL, E. I MUNTAÑOLA, N. (coord.) (2004). *Representación y cultura audiovisual en la sociedad contemporánea*. Barcelona: Editorial UOC.

AZPIAZN, J. (2017). *Masculinidades y feminismo*. Barcelona: Virus Editorial.

BUXÓ, Mª J. (1999). «... que mil palabras». Dins BUXÓ, Mª J. I DE MIGUEL, J. (eds): *De la investigación audiovisual. Fotografía, cine, televisión*. Barcelona: Proyecto'a, pàg: 1-23

CANTERO, J. (2005). "Habitando mis imágenes: ser hombre en relación a la diferencia", *Duoda. Revista d'Estudis Feministes*, 28: 101-114.

COLLIER, J. I M. (1986). *Writing culture: The poetics and politics of ethnography*. Berkeley: University of California Press.

CONNELL, R.W. (2015) [2005]. *Masculinidades*. México: Universidad Nacional Autónoma de México.

ENGUIX, B. (2002). «Cultivando Cuerpos, modelando masculinidades». *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, 68 (1): 147-180.

ESTEBAN, M. L.(2004). *Antropología del cuerpo. Género, itinerarios corporales, identidad y cambio*. Barcelona: Edicions Bellaterra.

FERRÁNDIZ, F. (2011). *Etnografías contemporáneas. Anclajes, métodos y claves para el futuro*. Barcelona: Anthropos Editorial.

- FERRAROTI, F. (2007). «Las historias de vida como método. *Convergencia. Revista de Ciencias Sociales*. 14 (44): 15-40.
- FOUCAULT, M. (1979). *Microfísica del poder*. Madrid: Edissa.
- GOMÉZ, M. D, (2009). «El género en el cuerpo». *Avà. Revista de antropología*, 15: 289-306.
- GONZÁLEZ, P. (2008). «A través de sus ojos. Etnografía visual en un centro educativo de la periferia urbana». *Perifèria*, 9: 1-26.
- GONZÁLEZ, P. (2014). «Apuntes sobre la fotografía como metodología participativa en la etnografía participativa con niños y adolescentes». *Arxiu d'Etnogràfia de Catalunya*, 14: 33-51.
- GRAU, J. (2002). *Antropología audiovisual: fundamentos teóricos y metodológicos en la inserción audiovisual en diseños de investigación social*. Barcelona: Edicions Bellaterra.
- HARAWAY, D.J. (1995). *Ciencia, cyborgs y mujeres. La invención de la naturaleza*. Madrid: Cátedra.
- HILL, P. (2012) [2000]. «Rasgos distintivos del pensamiento feminista negro». Dins JABARDO, M. (ed). *Feminismos negros. Una Antología*. Madrid: Traficantes de sueños, pàg. 99-134.
- JIMÉNEZ, J. (2017). *Lo que la Educación calla. Relatos de Vida en el margen de la normalidad*. Mecnoscrit.
- KEIJZER, B.(2006). «Hasta que el cuerpo aguante». *La Manzana. Revista Internacional De Estudios de Masculinidades*, 1 (1).
- LIPKAU, E. (2009). «La mirada erótica. El cuerpo y la *performance* en la antropología visual». *Antípoda*, 9: 231-262.
- MACDOUGALL, D. (1998). *Transcultural Cinema*. Nueva Jersey: Princeton University Press.
- MILLET, K. (1975). *Política Sexual*. México: Aguilar.
- ORTEGA, I. (2014). «Nuevos itinerarios corporales de seducción. La estética del contorno genital». *Dossiers Feministes*, 18: 139-150.
- ROUCHE, J. (1974). «The Camera and The Man». *Studies in the Anthropology of Visual Communication*, 1: 37-44.

- RUBIN, G. (1986) [1975]. «El tráfico de mujeres: notas sobre la «economía política» del sexo». *Nueva Antropología*, 7 (30): 95-145.
- SOLÀ, M. (2014). «Introducción. Pre-textos, con-textos y textos» dins VVAA. *Transfeminismos. Epistemes, fricciones y flujos*. San Isidro: Txalaparta, pàg: 15-27.
- TAGG, J. (2005). *El peso de la representación. Ensayos sobre fotografías e historias*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili.
- TOURAINE, A. (2005). *Un nuevo paradigma para comprender el mundo*. Barcelona: Editorial paidós.
- VAN MANEN, M. (2003). *Investigación educativa y experiencia vivida*. Barcelona: Idea Books.
- VELASCO, H. M. (2009). *Cuerpo y espacio. Símbolos y metáforas, representación y expresividad de las culturas*. Madrid: Editorial Centro de Estudios Ramón Areces.
- VENDRELL, J. (2002). «La masculinidad en cuestión. Reflexiones desde la antropología». *Nueva Antropología*, 18 (61): 31-52.
- VENDRELL, J. (2011). «Las fracturas del género y la crisis de la masculinidad». *Revista de estudios de antropología sexual*, 1(3): 25-37.